

Жадид

2025-yil 21-fevral

№ 8(60)

www.jadid.uz

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rify va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadid_uz

@Jadidmediauz

@Jadid_rasmiy

@Jadid_uz

МУНОСАБАТ

Яқинда Президентимизнинг ёшлар билан учрашувини ойнаи жаҳон орқали катта қизиқиш билан кузатдим. Буғунги ёшларга кўрсатилаётган эътибор, улар учун яратилгаётган имкониятлар ҳақиқатан ҳам таҳсинга сазовор. Илм-фан, технология, тадбиркорлик, спорт ва санъат соҳаларида ёшларниң кўллаб-куватлананаётгани, уларнинг ташаббуслари давлат даражасида эшишилаётгани – бу Учинчи Ренессанс авлодига берилгаётган олий эътибор намунасиидер.

ЭХ, СЕНИНГ ЁШЛИГИНГ МЕНДА БЎЛСАЙДИ!

Давлатимиз раҳбари сўзининг аввалида азму шикоатли, навқирон ёшлар тимсолида ўзбекистоннинг бугунги ва эртаниги бунёдкорларини кўрётганини таъкидлаб, оталарча самимий сұхbatлашгани барчани гурупнандириди.

Бизнинг ёшлигимизда бундай имкониятлар кәёбда эди, дейиз. Уруш даври: кунда-кунора маҳаллада "фалончидан қорахат кепти", деган шумхабар, тенгдошлариминг ярмидан кўп етим, устига устас маҳаллий раҳбарларнинг қаттол сиёсати, пахта дейсизим, бўғуд ўримими, бosh устида қамчи айланган замонлар... Очарчилич...

Эсласам, юргача орқага торти кетади... Ҳатто хат-савод чиқариши ҳам ўлда-жўлда даврлар эди. Ҳозиргидек қайси соҳага қизиқасан, мана бу жойда ўқи ёки бу жойда ўзингни синағ кўр" деган гапларни эшишмаганимиз.

Илмга, янгиликка иштиёқимиз кучли бўлса-да, "осмон йирок, ер каттик" замонлар эди – юзини Худо тескари қўлсин. Шароитлар чекланган, таҳдидлар кучти эди. Жадид боболар ҳам ана шундай маҳдуллик курбони бўлган. Дунёнинг етакчи мимлакатларига бориб, илгор таълим тизимларини ўрганиб, Туркистанда янги усул мактабларини очган, матбуотда миллий уйғониш харакатини бошлаб берган милят ойдинларининг тақдирни таҳлиқада кечган – кўпчилиги "миллатчилик" да айблани, қатагона учраган, қатл этилган.

Илм-фан ўйлида бевосита ўзимиз дуч келган қийинчиликлар ҳақида сўзласам, бугунги кунда ёшларга берилгаётган имко-

ниятлар қадри, қамрови янам ёрқинрок билинса керак.

Бизнинг пайти тадқиқотлар олиб бориши, гояларни ҳаётга табтиқ этиши учун буғунги дек оник платформалар, ҳалқаро грантлар ёки давлат томонидан моливий ва маънавий кўллаб-куватлаш мавжуд эмасди. Со-вот даврида илм-фан қатъян марказлашган холда бошқарилар, тадқиқотлар юз фоиз давлат манбафларига мослаштириларди. Илмишланмалар учун зарур булган технологик асбоб-ускуналар етарли эмас ёки уларнинг аксарияти Москва ва Ленинград (хозирги Санкт-Петербург) каби йирик илмий марказларда жамланган эди. Бу эса ўзбекистонда мустақил техник тадқиқотлар олиб бориши суръатини ҳам, олимларнинг жуъяртини ҳам киради.

Қолаверса, юқсан малакали мутахассислар етисиширида муммоплар етарила эди. Техника ву муҳандислик йўналишларида ўқиган ёшлар кўпинча марказий шаҳарлар ёки бошча республикаларга ишга юборилган. Ўзбекистонда кучли илмий кадрлар базасини шакллантириш ўта мурракаб кечган.

Шу ўринда ёшлар билан учрашувда алоҳида таъкидлаб ўтилган "Ёрқин келажак" лойихаси эътиборимни тортиди. Бу лойҳа орқали ҳар йили минг нафар иктидорли ўғил-қиз дунёнинг энг нуғузли олий таълим мусассасаларида таҳсил олиши имкониятига эга бўлажак. Лойҳа доирасида дастлаб ҳар бир мажалладан иктиномий химояга мухтож, билимга чанқоқ ёшлар саралаб олинниб, уларнинг салоҳияти аниқланиб, мос хо-

рикий ўкув юртлари танлаб берилишини эшишиб, жуда хурсанд бўлдим. Ишонаман, ушбу лойҳа мамлакатнинг ижтимоий баркарорлигига сезилиларни тасъир кўрсатади. Энг аввало, ва таълимдаги тенгизликини қискартиришга хизмат килади. Чунки иктидорли, аммо оғир шароитда яшаётган ёшлар учун бундай имконият яратилиши уларнинг ижтимоий ҳаракатчанлигини оширади. Ёшларни "оптин фонд"имиз деб бу дараҷада кадрлаш, ҳар бирни ўз ўйланини топиб, истеъодидини намоён қилишига кўмаклашиш бўлса шунчак бўлар.

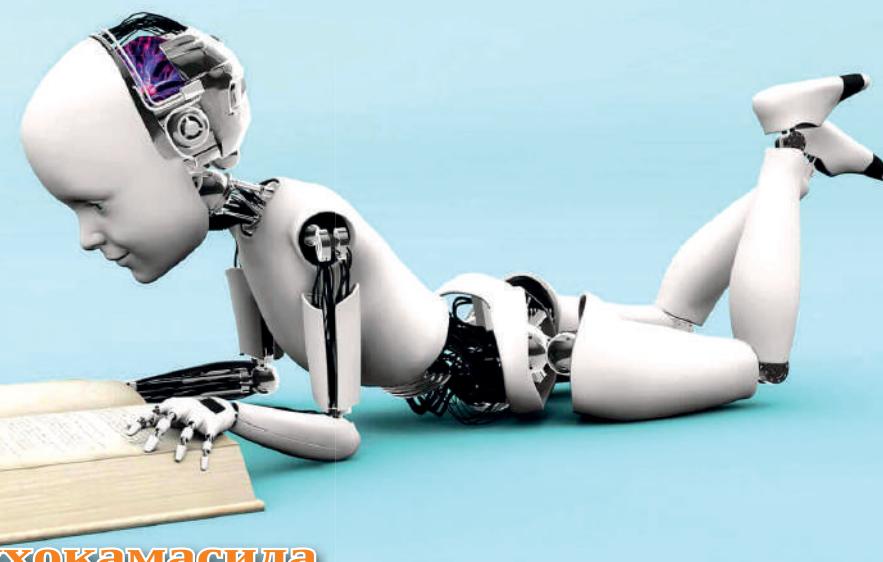
Шуларни ўйлай туриб, бугунги ёшларга том маънода ҳавас қиласа арзиди. Улар ҳақиқий имкониятлар даврида яшаети, иштиёқи кўллаб-куватланмоқда, овози эшитилмоқда. Бундай имкониятларни беосита кўриб-кузата туриб одамда ёшлик гайрати жўш уриб кетарканки, шоир айтганидек "Оҳ, сенинг ёшлигинг мenda бўлсайди!" деб хидот қивораркансан киши.

Мен илм-фан ва таълим соҳасида узоқ ўйлар фолият юритган инсон сифатида шуну ишонч билан айтига оламанки, бу имкониятларни қадрига етиш, улардан унумли фойдаланиш ҳар бир ўшнинг ўз кўлида. Чунки бугунги ёшларнинг муваффакияти – эртаниги тараққиёт гаровидир. Энди ёшлар ихтиёрида бу имкониятлардан унумли фойдаланиш қоялти. Шу сабабли, илм ўрганинг, изланинг, янгилик яратинг ва келажак сизнинг кўллингизда эканини аспо унгтман!

Оқил САЛИМОВ,
академик

БУГУННИНГ БОШ МАСАЛАСИ

АЙ-ТИ ВА СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ дунё етакчилари мухоммасида

Президентимиз Шавкат Миризёевнинг 14 февраль куни ёшлар билан ўтказилган видеоселектор шаклидаги учрашви расмий тадбир эмас, юрақдан сұхбат бўлди, десак янгилишмаймиз. Давлат раҳбари ёшларнинг интилиши, орзулари ва муаммоларини эшишиб, уларнинг шахсий ривожланиши орқали юртимиз тараққиётига ҳисса қўшиш ўйлидаги мақсадларини ўрёбга чиқариш учун барча имкониятлар яратиб берилшини таъкидлаб, кўплаб янги оламшумул ташабbusларини лар сурди.

Жумладан, эндиликда Президентимизнинг маҳсус қарори билан олий ўкув юрти битирувчиларининг бандлигини таъминлаш бўйича янги тизим ўйлга кўйилади. Бунинг учун 100 миллион доллар йўнал-

тирилиб, уларнинг ташабbus ва гояларни лойихага тараққириш бўйича банк хизматлари жорий этилади.

Ўзини ўзи банд қилган ёшларнинг лойихалари учун 100 миллион сўмгача 7 йил муддатга имтиёзли микроқарз ажратилади. Шунингдек, якка тартибдаги тадбиркорларга 20 нафар ёшини ишга олиб, кичик корхона очган ва ўкув маркази ташкил қилган ёш тадбиркорларга 7 йил муддатга 5 миллиард сўмгача имтиёзли кредит берилади. Банк кредитларининг камида 30 фоизи хотин-қизлар тадбиркорлиги учун йўналтирилди.

Умуман, учрашви иктиномий-иктисодий ҳаётимизнинг барча соҳа ва тармоқларida фаолият юриётгандан, таълим олаётгандан, изланиб, интилаётган ёшларимиз учун самарали, янгиликларга бой ва қизиқарли ўтди.

ЁШЛАР – РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛAR БУНЁДКОРИ

Президент мамлакатимизда ёшларнинг малакали ва рақобатбардор бўлиши ўйлида амала оширилгаётган ишлар ҳақида сўзлар экан, IT соҳасини ривожлантириш ва рақамли технологияларга асосланган янги иктисолидётни шакллантириш масалаларига ҳам ургу берди.

Йигилишда "Бир миллион дастурчи" лойихасига эътибор қартилиб, бу ташабbus орқали ёшларни за- монавий IT билимлар билан куролантириш, уларни глобал рақамли бозорга олиб чиқиш ва янги стартап мухитини шакллантириш борасида амалга оширилаётган ишлар ҳам муҳомма қилинди. Давлатимиз раҳбарининг сунъий интеллект ва юрқори технологиялар соҳасидаги испоҳотларни жадаллаштириш, бу

ТАҚДИМОТ

"ЁЗГАНИНГИЗ УЛУСҚА МАРҒУБ БЎЛГАЙ"

Маълумки, 2025 йилнинг февраль ойи жамияти- миз ҳаётида қизгин ва унтуилмас маданий воқеа- лар билан кечмоқда. Бу борада фақатгина бир неча мисолин эслайлик.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Президенти муҳтарам Шавкат Мирзёев имзо чеккан алоҳида қарор асосида буюк шоир ва мута- факир Алишер Навоий бобомизнинг 584 йиллик таваллуд айёми илк бор Навоий вилоятида катта тантана билан ўтказилди.

Мазкур қарорга асосан вилоят марказида "Алишер Навоий ва Шарқ Ренессанси" IV ҳалқаро симпозиуми ҳам ташкил қилинди. Айниска, давлатимиз раҳбарининг симпозиум иштирокчиларира гўйллаган табриги анжуман ишига юксак шукух баҳш этди.

Маданий жамоатчилик томонидан эътироф этилтанидек, Ўзбекистонда Мир Алишер Навоий ҳаёти ва фаолиятини ўрганиш, ҳалиқимиз улуғ бобомизга янада яқинлаштириш ишларининг янги даври бошланди.

Шундан сўнг орадан бир неча кун ўтиб, мумтоз шоир ва аллома, давлат арбоби Захирiddин Муҳаммад Бобур таваллудининг 542 йиллиги ҳам ўртимиз ва чет элларда кенг нишонланди.

Ўтган йили "Бобурнома" асари итальян тилига таржима қилиниб, Президентимиз сўзбосиши билан кўп нусхада чол этилган эди. Жорий йилнинг 13–14 февраль кунлари Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази, мамлакатимизнинг Италиядаги элчиноси ҳамда Рим шаҳридаги "Sandro Teti Editore" нашриёт уйи томонидан қадимий Флоренция ва Рим шаҳарларида ушбу китобнинг тақдимотлари юқори дараҷада ўтказилди. Унда ўртимизнинг нуфузли делегацияси билан биргалиқда Италия илмий-академик дигорларининг танилини вакиллари, давлат ва жамоат биробబари иширик этди.

"Jadid" газетаси таҳририяти томонидан нашр қилинган "Тилда, фикрда, ишда бирлик!" тўлпамининг куни кеча ўтказилган тақдимот маросимини ана шундай ифтихори воқеа-

ларнинг – маърифат ва адабиёт байрамлари- мизнинг узвий давоми сифатида қабул қилилариз.

Бу маросимдан, энг аввало, Ватан ва миллат ўйлида жон фидо этган буюк шаҳидларимиз, маърифатларвар боболаримизнинг, шу билан бирга, мустабид замонларидан ёки бор Навоий ўртимизнинг ўзини юрганиш, ҳалқаро симпозиуми ҳам жадидлар ёди билан юшаган, уларнинг номлари ва меросини юзага чиқариши учун мардона курашган, бу кунларни орзу қилиб ўтган устоз адаб ва олимларимизнинг ҳам руҳлари шод бўлди, десак, ҳақиқатни айтган бўлламиз.

Бу ҳақда сўз юритар эканмиз, табии бир савол туғилди: Янги Ўзбекистонда жадидлик ҳаракатини ўрганиш ва тарғиб этишга нима учун бу қадар улкан эътибор қаратилмоқда?

Ўтган йили газета саҳифаларида чол этилган жорий 14 февраль кунлари Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази, мамлакатимизнинг Италиядаги элчиноси ҳамда Рим шаҳридаги "Sandro Teti Editore" нашриёт уйи томонидан қадимий Флоренция ва Рим шаҳарларида ушбу китобнинг тақдимотлари юқори дараҷада ўтказилди. Унда ўртимизнинг нуфузли делегацияси билан биргалиқда Италия илмий-академик дигорларининг танилини вакиллари, давлат ва жамоат биробబари иширик этди.

"Jadid" газетаси таҳририяти томонидан нашр қилинган "Тилда, фикрда, ишда бирлик!" тўлпамининг куни кеча ўтказилган тақдимот маросимини ана шундай ифтихори воқеа-

маросимидан куч-куват оламиз.

(Давоми 2-саҳифада).

СУҲБАТ

ҚАЛҚОНИНГМАН, ВАТАН!

Хабарингиз бор, олий таълим даргоҳларida таҳсил олаётган талабалардан тарқиб топган "Қалқон" жамоатчилик гурухлари қисқа фурсат ичида мамлакат ёшларни муштарак мақсад бирлаштира олди. Президентимиз ташабbus билан ташкил этилган жамоатчилик институтларининг жамиятимиз, хусусан, талаба ёшлар ҳаётидаги аҳамияти ҳақида Республика "Қалқон" гурухлари раҳбари Анвармирзо КУДРАТОВ билан сұхбатлашди.

Сұхбатимиз авеалида "Қалқон" жамоатчилик г

“ЁЗГАНИНГИЗ УЛУСҚА МАРҒУБ БҮЛҒАЙ”

Бошланиши 1-сақиғада.

Бизнинг ўз олдимизга кўйган миллий истиклолимизни мустахкамлаш, уни турли хавф-хатарлардан химоя қилиш, Ватанимизни ҳар томонлама тараққий эттириш, ҳалқ фаровонлигини таъминлаш, инсон қадр-кимматини жойига қўйишдек эзгу максад ва вазифаларимиз жадидлик ҳаракатининг туб моҳиятига тўла уйғун ва ҳамоҳандир.

Шубҳа йўкки, тариҳда иккى буюк Ренессансга замин бўлган Туркистон минтақасида учинчи Ренесансни айнан жадидлар амалга оширишлар мумкин эди. Афсуски, босқични тузум, мустамлакачилик сиёсати бунга имкон бермади.

Ўз замонасидан фойт илгарилаб кетган, ўта мураккаб ва таҳликали шароитда – бир томондан чор охранаси, иккинчи томондан маҳаллий жаҳолатпастларнинг тазиқ ва таъқиблари, кейинчалик эса совет зулми остида яшаб, фаолият олиб борган жадид боболаримизнинг олижонлар ташаббус ва ҳараратлари жамият ҳаётидаги қанчалик кучли акс садо беруб, курдатли тўлқина гайланганини тариҳдан яхши биламиш.

Энг мумхими, таҳририят ўзи танлаган маърифий йўлдан собит-қадамлик билан бормоқда. Мана, кейинги вақтларда газета саҳифаларида китобхонлик ва театр санъати муаммолари, аҳборот хавфсизлиги бўйича салмоқли таҳлилий мақолалар эълон қилинди. Таҳририят илик бор сунъий интеллект билан интервью ўюштириди. Атоқли олимларимиз ушбу нашрнинг фаол муаллифларига гайланмоқда. Умид қиласиз, бундай ишлар келгисида ҳам измил давом эттирилади.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, ҳозирги вақтда жамиятимизнинг илғор қатлами, жумладан, “Jadid” муштарили пар мухим бир масалани ўрганиш қўймода. Яъни, оммавий аҳборот воситаларимиз, хусусан, “Jadid” газетаси жаҳолатга қарши маърифат билан, илм-фан ютуқлашри билан курашишда яловбардор бўлиши лозим.

Таассуфки, бугун юртимизда яратилётган эркинлик ва дунёга очиқлик мухитининг қадрига етмасдан, аксинча, уни суиистемол қилишга уринишлар, айрим жоҳил кимсаларнинг жамиятимизни қолпок ва таназул ботғигига, ўрта асрлар гирдобига қараб тортишга зўр бериб уриниши ҳолатлари ҳам кўзга ташланмоқда.

Уларнинг хатти-ҳаракатларини, ижтимоий тармоқлардаги чиқишлиарини кузатиб, Ислом динининг инсонийлик ва маърифатпарварлик гоялари ўрнига, VII аср саҳро ахлоқи, урф-одатлари ва яшаш тарзини тарғиб қилишга, аёллар ва болалар ҳуқуқларини чеклашга қартилган бузгunchи қарашлар кўпайб бораётганини кўриш мумкин. Бу эса жамиятимизда бўлиниш ва фитна кўзғашларга сабаб бўлиши мумкин.

Баъзан бу одамлар илм-фан ва техника юксак равнақ топган, замонавий технологиялар ҳаётимизга кириб келаётган, дейлик, тараққий этган давлатлар Марс сайёрасида одамлар учун манзилго куриши киришаётган бир асрда дозарబ мавзуларга багишланган мақолаларга янада кўпроқ ўрин ажратиш зарурлиги ўз-ўзидан аён.

Бунинг учун газетада оригинал материалларга, ҳалқимизни ўйлантираётган муммалар, уларнинг таҳлили ва ечимларига, энг долзарб мавзуларга багишланган мақолаларга янада кўпроқ ўрин ажратиш зарурлиги ўз-ўзидан аён.

Бу ўринда “оригинал материал” деган сўзга ургу берадиганимиз бекиз эмас. Чунки, бугунги кунда матбуотимиз майдонида газетадан газета, журналдан журнал, китобдан китоб ясад юрган нашр ва таҳририятлар ҳам, афсуски, учраб турибди.

“TILDA, FIKRDA, ISHDA BIRLIK!”

yilnomal kitobining

TAQDIMOTI

2025-yil 19-fevral

ЖАСОРАТЛИ ФОЯЛАР МИНБАРИГА АЙЛАНСИН

Бундан бир йил олдин мұхтаралар Президентимиз томонидан “Jadid” деб номланған янги газета ташкил этиш ташаббусининг илгари сурнилиши юртимиз маданий, адабий ҳаётida мухим воқеа бўлди. Назаримда, ўшандা бир пайтлар уфқуларга ботиб кетган жадидлар кўши қайтадан бош кўттаргандек туюлди. Шундан сўнг дунёга келган мазкур газета дадил қадамлари билан киска фурсатларда миллий матбуотимизда ўзининг ўрни ва нуфузини эгаллади.

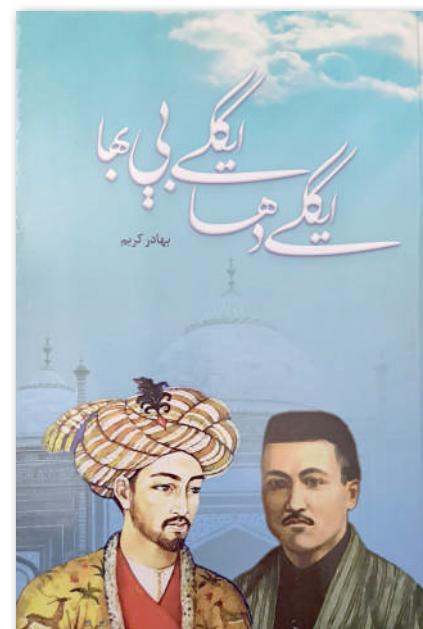
Мен таҳририят томонидан чоп этилган “Тilda, фикрда, ишда бирлик!” тўпламини кўриб жуда қувондид. Бир кечада деярли ухламасдан уни ўқиб чиқдим. Варактай бошласангиз, ҳар бир мақолада, ҳар бир шеърда акс этган жадидлар ҳаётига даҳхор фожиали, айни вақтда шонли тарихий ҳодисаларнинг таъсирига тушасиз. Беихтиёр сизнинг ҳам жадид бўлгингиз келади. Жадидлардек фикрларигиз, жадидча фалсафа, жадидча ғояларни мамлакатимиз ҳаётida қарор топтирганинг келади.

Тафаккур кипсангиз, биздан олдин яшаган Абдулла Қаҳҳор, Ойбек, Faуф Ғулом ва Асқад Муҳторлар, Иzzat Султон, Озод Шарағидинов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Муҳаммад Юсуф каби ижодкорлар ҳам ҳақиқий маънода жадидлик ҳаракатини давом эттирганини, ана шундай фидойи ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз бўйла жон койтишга бўйнимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл-юрт, Ватан манфаатлари, ёруғ келажагимиз учун илм-фан, таълим, адабиёт ва санъат, тадбиркорларни умуман, барча барча соҳаларда жасорат ва мардлик кўрсатадиган пайтидир. Аввало, зиёлларимиз ғояларни ҳам оларни орзига келиб ўзимиз ёр бермайди. Ҳолбуки, ҳозир эл

ИККИ КИТОБ ШИММАСИ

Баҳодир Каримнинг Афғонистонда нашр бўлган “Икки даҳо, икки бебаҳо” китоби ҳақида сўз

Ҳар бир китобнинг ўлчами катта ёки кичиклигидан қатъи назар, ўз ўрнида аҳамиятлидир. “Икки даҳо, икки бебаҳо” китоби ҳажми-кўринишига кўра кичик бўлсада, мазмун ва маъно жиҳатидан жуда кўламли. Чунки бу китоб икки буюк инсон – Заҳириддин Мухаммад Бобур ва Абдулла Қодирийнинг энг машҳур асарлари – “Бобурнома” ва “Уткан кунлар”и ҳақида тадқикот ҳамда киёсий таҳлилни ўз ичига олади.

нома" ва "Ўткан кунлар"нинг шиммаси бўлган экан. Ҳар бир ўқувчи бўкитобни ўқиб чиқса, бу икки тарихи асарни тўлиқ ўқигандек бўлади. Китоб муаллифи маҳорат ва зарофа-

билан бу икки асарни таққослагандай тарихий асарларни қиёслаш кўпчиликнинг тасаввурига келмаслиги ҳам мумкин.

Матнни араб алифбосида нашр
қилишдан мақсад: Афғонистонда
ўзбек тили ва адабиёти соҳасидан
ишлаётган кишиларга бу китоб тарзи
хий, адабий-қиёсий асар сифатидан
ўрнак бўлиб хизмат килишини кўз

Афғонистонлик ўқувчиларга ту шунарли бўлиши учун матн ичидаги ёзувчи томонидан келтирилган русча сўзлар ва адабий атамаларни имкон қадар маъноси билан кўштироқ ичди да беришга ҳаракат қилимдик. Ҳар бе сўнгила сўзларнинг потин алифбоси

сунгидә сузларнинг лотин алифоси
даги шакли ҳам келтирилди. Матнда
ги оят бирималари ҳам дикқат билан
кўрилиб, ҳар бетда Куръон манбаси
асосида тўлиқ оят матни кўрсатилди.

Ушбу китоб менинг ташаббусим ва

маънавиятга қизиқкан дўстим Суҳроб Туроннинг молиявий ёрдамида милодий 2024 йили Ўзбек тили байрами муносабати билан Афғонистоннинг пойтахти Кобулда, қадими “Хоросон” босмахонаси томонидава минг нусхада босилди. Кобул, Форёва Бадахшон вилоятларида йўлга кўйилган тадбир ҳамда кўргазмалардан китоб тақдимоти ўтказилди. Кейин чалик Taxor, Сарипул ва Жувзижоб вилоятларига таркатилди.

Асосан, бу китобни тайёрлашда вақтини аямай, дикқат билан ўқиб чиқкан ва сахифаларни тартибга соглган заҳматкаш дўстим Махбубуллоҳ Туробга, лотинча матнини ўқишга ёрдам берган қадрли дўстларим Сироҗиддин Панжиев ва Ҳуснiddин Азимжоновга миннатдорлик билдираман. Сўзимни якунлаб, қадрли устозимиз Баҳодир Каримга узок умр соғлом ҳаёт ва маънавий ишлардан урқан мудаффакистар тилайман.

Эхсануллах ҚУВАНЧ афғонистонлик тадқиқотчи

ЎЗБЕК РОМАНЛАРИ ХАҚИДАГИ АСАР

Мусиқий асарларнинг турли-туманлигини ҳаётимизни ранг-баранг қилувчи, шунингдек, турфа дид-савиядаги тингловчилар эҳтиёжини қондирувчи минг кўзли булоқка менгзаш мумкин. Улар орасида романс жанри интеллектуал жиҳати билан алоҳида ажраблиб туради. Бироқ юртимиздаги санъат ва мусиқага ихтисослашган таълим муассасаларида бу нозик жанрга оид илмий-амалий қўлланмалар тақчиллиги сезилади. Бундан юз йил олдин жадид боболаримиз ҳам мусиқий дарслик ва қўлланмалар етишмовчилигини тўлдириш учун ушбу йўналишда баҳоли кудрат илмий изланишлар олиб боришган. Абдурауф Фитратнинг “Узбек классик мусиқаси ва унинг тарихи” номли асари ҳам айни эҳтиёж сабаб дунёга келган, дейиш мумкин.

Бугун ҳам ана шу эзгу ишларнинг узвий давоми сифатида миллий мумтоз мусиқани ривожлантириш, жумладан, ўзбек романсларини тиклаш бўйича муҳим маданий лойиҳаларга кўл урилгани айни муддаодир. Шу маънода, яқинда нашр қилинган “Ўзбек романслари” ва “Севги романслари” китоблари ўкувчиларни мусиқа оламига яқинлатиб, унинг сиру синоатларини теран англаши-

га кўмаклашади.

— Лойиҳадан мақсадимиз, ўтган асрнинг биринчи яримида ўзбек бастакорлари томонидан яратилган, аммо овозли ёзувлари ҳатто архивларда ҳам сақланиб қолмаган романс жанрини қайта тиклаш эди, — дейди мазкур лойиҳа муаллифи, Ўзбекистон халқ артисти Женисбек

оҳанглари ва бетакрор ижросини ноталар бўйича қайта тиклаш имкониятига эга бўлдик. Ушбу лойиха ўзбек романси ривожланиши тарихининг янги босқичини бошлаб беради, деб умид қиласиз. Бу ишни амалга оширишда бизга катта ёрдам берган Олмалиқ кон-металлургия комбинати ва Россиянинг “Лукойл” компанияси маъмуриятига алоҳида миннадорлик билдира-

МИЗ.
Албатта, ушбу мусиқий түп-
ламлар соҳа билимдони ҳисоблан-
ган серқирра санъаткор томонидан
яратилгани унинг қадрини чандон
оширади.

Юқорида тилга олинган нашрларда турли йилларда ижод қилинган ўзбек романсларини қайта жон-шириади.

борасида олиб борилаётган янгиликлар, изланишлар ҳақида бой маълумотлар жамланган. Улар билан танишиш асносида тарихан Европада яралган ушбу жанрга ўзбек бастакорла-ри шарқона тус олиб кирганидан воқиф бўлиш мумкин. Хусусан, тўпламлардан Дони Зокиров, Толибжон Содиков, Юнус Ражабий, Тўхтасин Жалилов, Мутал

Бурхонов, Мухтор Ашрафий, Сулаймон Юдаков, Сайфи Жалил, Шариф Рамазонов каби атоқли композиторларнинг Низомий, Навоий, Фурқат ғазаллариға, Мутемир, Туроб Тўла, Абдулла Оришъепарига басталаган романнири йурич олган.

Мазкур ноёб маданий лой

илк қадам бўлди. Эътиборлиси, ро-
манслар ижросининг видеоёзувла-
рини QR-код орқали томоша қилиш
имконияти ҳам мавжуд. Қўш китоб-
нинг муқоваларига Ўзбекистон хал-
расоми Акмал Нур чизган суратла-

Хида таъкидлаш жоиз.
Ўйлаймизки, ушбу нашрлар кенг
китобхонлар оммасининг ҳам ро-
манс жанри ҳақидаги тасаввурлари-

ХОТИРА

Ашраф Ахмедовни таниганимга ҳам, ўйлаб қарасам, ярим асрдан ошиб кетибди. Илм ва фанимиз тарихининг зукко билимдени, катта тарихчи олим, тарих фанлари доктори, профессор; ажойиб камтарин қалб эгаси, нодир истеъдоди билан кўп минглаб ўқувчиларнинг ҳурмат эътиборини қозонган, ростакамига заҳматкаш инсон, сафарларда дилкаш сұхбатдош...

ЎЗ МАКТАБИНИ ЯРАТГАН ОЛИМ

Ашраф аканинг олиб борган илмий тадқиқотларига бир назар ташласангиз, илмий дунёкараши теранлигининг, қизишиш олами нақадар кенглигининг гувоҳи бўлалисиз ва бундан ҳайратланшиниз табиий. Аввало, у тарихимизнинг улуғлиги билан фахрланади, унга адолат билан ёндошига интилади, тарихимизнинг соғлиги учун курашади.

Илмий кўламнинг кенглиги бу – Худодан. Муҳаммад ал-Хоразмий, Аҳмад ал-Фарғоний, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино, Ибн Исҳак Ибн Ҳишом, Мирзо Улуғбек... Бу олимларнинг ҳар бири ўзи бир олам, уларнинг илмий асарлари эса оламлар ичра оламдир. Бу олам ичра кезиҳ ҳамманинг ҳам кўлидан келавермайди. Ашраф Ахмедов бу кутулға ва мурракаб вазифанинг уддасидан чиқа олди. Биз унинг монографияи асарларини, рисолаларини, илмий-тадқиқи мақолаларини, етук таржималарини, уларга битилган мазмунли сўзбозишиларни, илова этилган ишончни изоҳларни катта қизиши билан ўқиймиз. Ашраф Ахмедов ўз мактабини яратади.

Китоб жавонимда шундок кўришиб турган Абу Райхон Берунийнинг (1973) "Танланган асарлар"и 5-томини кўлумга оламан. У икки кисмли. Бу – "Қонуни Маъсудий". Уни нашр этишда Ашраф Ахмедов биринчи китобга ҳам махсус муҳарриликни тузиша қатнашган, иккичи китобда (1976) махсус муҳарририликдан ташқари сўзбози ёзган, кўрсаткичлар тузган, изоҳларни Б.А.Розенфельд билан биргаликда тайёрланади.

ХОРИЖДА ЖАДИДШУНОСЛИК

Ўзбек жадидлари ҳаёти ва ижодини ўрганган хорижлик олимнинг тарихий воқеаликка, кундалик турмушдаги урф-одатимизга четдан қараши, табиики, бизнинг муштарилилар учун ҳам қизиқ. Тахриритимизда меҳмон бўлган япониялик жадидшунос Ҳисао Куматсунинг биз билан сухбатда билдирган фикрлари кўпчилигимизга хуш келганди. Ўшанда Ҳисао Куматсу хоноблари "Jadid" газетасида ўз мақолалари билан қатнашиб туриш ҳақидаги таклифимизни ҳам бажонидил қабул қилиди. "Ваъдага вафо - марднинг иши", дейдилар. Мана, олимнинг илк мақоласи кўлмизига келип етди. Буғунги сонда унинг ўзбек тўйлари борасидаги муҳим ижтимоий-қиёсий мулоҳазаларини муҳтарам газетхонлар эътиборига ҳавола қиласиз.

ТАХРИРИЯТ

ҲИСАО КУМАТСУ,
профессор (Токио)

Ўрта Осиё марказида жойлашган Ўзбекистон ва унинг атрофидаги узон ўтмишга эга ҳалқлар яшаган худудларда "тўй" аталиши маросим неча асрларки дабдабали ўтказилиб келинади. Бу никоҳ ва суннат тўйлари омма назарида жуда муҳим миллий маросимлардан бири саналади. Никоҳ ва суннат тўйлари ҳар доим базм орқали оммага ошкор этилади. Бундай тўй маросимлари жамоат билан нишонланадиган жуда муҳим қадриятидир...

Ўзбекистонда тўйга таклиф этилган биз каби чет эллик меҳмонларни доим ўзбекона ҳашамат ҳайрон қолдирган. Бироқ охирги пайтларда бундай дабдабаларга нисбатан танқидий қарашлар куяниб боряпти.

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг "Ҳидоят" нашри ҳам тўй масаласида ўз хавотирларини кескин тарзда баён қилмоқда. Тўйлар атрофидаги баҳслар Туркистон заминидаги янгилик эмас. Тарихида назар ташласак, чор Россияси замонида мусулмон зиёлилари ҳам бу муаммо билан шуғулланганига гувоҳ бўламиз. Шу эътибордан юз ийл олдинг баҳсларга юзланиш ўринли деб ўйлаймай.

ТЎЙ – ИЖТИМОИЙ МАСАЛА

1867 йили Японияда Меники инқилюби бошланган пайтда чор Россияси Тошкентда Туркистон генерал ҳокимлигини таъсис этиб, мустамлакачиликнинг расмий асосларини яратишига киришган эди. Туркистоннинг Россия империяси таркибида киритилиши унинг ижтимоий-қиёсий тозилмаларида катта ўзгаришларни пайдо қилиди. Айни пайтда замонавий маданиятга оғиш жараёни аҳолидаги янги талаб ва эҳтиёжлар эшигини очди. Ана шу мурракаб вазиятда, яъни XX аср арафасида Туркистоннинг мусулмон зиёлилари орасида жадидлик ҳаракати юзага келди. Улар энг аввал усули жадид (янги усул) мактабларини ташкил этиш билан банд бўлганлари сабабли умумий маънода жадид деб ном қозонишиди. Машҳур ислоҳотчи Исмоилбек Фаспрали (1851–1914) таклифидан ҳаракатланган жадидлар таълим масаласининг қанчалик муҳим эканини теран англашган. Мисол тариқасида келтириш мумкини, жадидлик ҳаракати ўйлбошлиларидан бири Мунаввар кори шундай ёзади: "Ўзимиздан кейин келадиган авлодга фойдаланиб ўйлар очиб, уларнинг бошқа ҳалқларга кул ва қарал бўлишларидан холос этайдик. Европалилар бизнинг бу ғафлат ва жаҳолатимиздан фойдаланиб қолиб қўлимииздан хукуматимизни олганларни санъари санъат ва тикоратимизни ҳам секин-аста ўзлаширадилар. Ўзимиз, миллатимиз ва келажак авлодимизни ҳимоя қилиш учун дархол ўз ахволимизни ўнглана учун саъи ва ғайрат қимласак, келажаимиз нуҳоятда қийин бўлади. Ахволимизнинг ислоҳи эса ҳозирги замонга мувофиқ илм ва фунун таҳсилсиз киришишок илм ва вуҷудга келади. Замонавий илм-фандан хабардор бўлиш эса мактаб ва мадрасаларимизнинг ва усули таълим ва

ЎЗБЕК ТЎЙЛАРИ:

ЎТМИШДА ВА ҲОЗИР

тадрисларимизнинг ислоҳига суюнишдир" ("Хуршид", 1906, №4:1).

Таълимни ислоҳ этишига бел боялаган жадидлар табиий равишда ижтимоий-қиёсий масалаларни ҳам кўлга олиши бошлайдилар. Айни шу ҳолатда тўй масаласи улар учун жуда муҳим ва кўздан қочириб бўлмайдиган мавзуу саналган. 1914 йил охирларида, яъни Биринчи жаҳон уруши бўлаётган бир маҳалда Самарқанд жадидларидан Ҳожи Муин ва Нурсратулла Қудратулла "Тўй" номли бир драмани саҳналаштириб, муваффақият қозониши. Драманинг қисқача мазмунин бундай: жуда бой бир одам ўғлининг суннат тўйи учун ҳаддан ташқари кўп пул сарфлаб, охир оқибат ҳонавайрон бўлади. Биринчи пардада иккича гурух ҳаракмонлар саҳнага чиқади. Махалла оқсоқоли бошчилигидаги бир гурух одамлар дабдабали тўй қилмаса ҳалқ олдида обрўси тушишини, Бухородаги катта қози ҳам бунга қарши эмаслигини қутиради. Домулла бошчилигидаги иккичи гурухдагилар эса ичкилик ва ўйин-кулги аралаш тўй шариатга кўра ҳаром саналишини, тўй учун ҳархланиши максад қилинган пул мактаблар ва моддиян мухтоҳ талабаларга сарфланishi тўғрилигини айтишади. Иккичи гурухдан бўлган 80 яшар Ҳожи бобо Ҳаж сафарида Истанбулда Усмонни валииҳдининг суннат тўйига соҳид бўлганини ҳикоя қилали: "У маросимда на катта зиёфат, на кўпкари ташкил этилди, фақатгина бир пиёла чой берилди", дейди. Бу фикрга кўшилган бир банкир шундай гапларни айтиди:

ДАБДАБА ШАРИАТГА ТЎФРИ КЕЛАДИМИ?

Юқорида биз мулоҳаза юритган масалада ўзига хос бир мавзу мұжассам эди, у ҳам бўлса "Тўй шариатга тўғри келадими?" деган савол. Бунга жадидлар асосан рад жавобини берар эди. Қийидаги мисол ҳам фикримизни исботлайди: 1914 йил апрелида тошкентлик жадидлар нашар этган "Садои Туркистон" газетасида "Тўй хусусида савол" сарвланиши мақола босилади. Раҳматуллоҳ Ахмад ўғли бу мақолада ўзининг бошидан ўтганларини ёзди: "Мен аввальроқ Тошкентда яхши танилган саҳодогарлардан бўлиб, доим 300-400 минн сўм миқдоридаги пул ва молларга эгалик қилип эдим. Бироқ вакт ўтиши билан мендан ёшроқ саҳодогарлар ва зиёлети элликлар ила бўлган иш рақобати оқибатидан ўз мавқевимни ўйқотдим. Айни пайтда узоқ ўиплар давомида ўиқан пуленини болаларим тўйларига сарф қилип бўлдим, аммо яна олти фарзандимни тўйни кутиб турибди. Шу сабабли яқин орада режалаштираётган суннат тўйимизни содда қилип ўтказишни имом билан гаплашдик. Бироқ имом шундай деди:

"Сен одатларимизни ўйқ қилмоқчимисан?".

"Ҳазратим! Қўлпимда бирор нима ўйқ, пулни қайдан олай?"

Бу ишга бош бўлган элликбоши масалани домладан сўраганида у шундай деди: "Агар қўлингана пулнинг бўлмаса, уч-тўрт жойда ерине бор экан. Улардан бироргасини сотиб, тоғсан пулни зеваизига олим ва фозиллар дуоларидан баҳраманд бўла оласан. Бир тўл беба-бечоралар ҳам бундан баҳраманд бўлишади. Агар бу эҳсонни қўлмасдан ўзинг билганинча иш кўргудай бўлсане, савобдан юз ўзирган ва ҳамто гуноҳкор бўласан. Бундан ташқари, ҳалқ олдида обрўсизланасан ва бу ерлардан бош олиб кетишинга тўғри келади".

Бу сўзларга жавоб бермасдан домланинг олдида чиқишим билан ўй сурниб бозор томонега кетдим. Аммо у ерда сотиб олган газетдаги бир жумла эътиборимни жалб қилид. "Тупроғимиз олтиндири" номли бир мақолада шундай ёзилади: "Ер сотиб, тўй берини ва жаноза ташкил этишини шариатимиз буюриб турган ўй". Қизик, домланинг сўзи тўғримни ёки бу мақоладаги сўзлар? Бу борада "Садои Туркистон" мухарриридан жавоб кутялман". (Раҳматуллоҳ Ахмад ўғли 1914: №2: 3-4).

Ҳикояга ўхшаб кетадиган бу мақоладан иккича ҳарфа ўтиб, "Садои Туркистон"да жавоб босилиб чиқади. Муҳаррир ёзишича, Тошкент уламоларидан жавоб келмаган, аммо Қўқон, Самарқанд ва Буҳоро муфтиянига оғизлинига сурған элликбоши ўтасидаги қарама-қаршилиқдир. Аслида, бу зиддият ўзларига урф-одатларни қалқон қилип дабдабали тўй ихломандлари билан Ислом қонун-қоидасига асосан ижтимоий ислоҳот тарафдорларни бўлган жадидлар ўтасидаги қарама-қаршилиқни кўрсатиб беради. Камчиликини ташкил этиган жадидлар ҳарши томон билан курашда шариатга мурофонд қилидилар. Зотан, умуминсоний ва маҳаллий ҳаракатлар орасидаги зиддиятлар ҳозир ҳам мавжуд.

Савол: "Ер сотиб тўй бермаган инсон гуноҳкор бўладими?"

Жавоб: "Бир инсоннинг бир парча ери бўлса-ю, у билан куни ўтиб турган бўлса, агар бу ерни сотсан маҳали ўзи ночор аҳволда қоладиган бўлса, бундай инсоннинг ер сотиб тўй берини гуноҳкор бўлганади" (Идора 1914:1).

Бу драма ҳақиқатдан йироқ эмас эди. 1911 йилда пахта етиширишнинг маркази бўлган Андиконда донг таратган Миркомилбой ўзининг бойлигини кўз кўз қилиш учун йигирма беш кун тўй қилиб, пул соганинг ёзгида достон бўлган. Сарфланган пул миқдори йигирма беш минг сўм деб таҳмин қилинади. Жадидларинг ўнчча огоҳлантиришларига қарамай, дабдабали тўйлар ҳам, ҳурофий азалар ҳам барҳам топмаганинг тоғат ачинарли ҳолдир.

Бу драма ҳақиқатдан йироқ эмас эди. 1911 йилда пахта етиширишнинг маркази бўлган Андиконда донг таратган Миркомилбой ўзининг бойлигини кўз кўз қилиш учун йигирма беш кун тўй қилиб, пул соганинг ёзгида достон бўлган. Сарфланган пул миқдори йигирма беш минг сўм деб таҳмин қилинади. Жадидларинг ўнчча огоҳлантиришларига қарамай, дабдабали тўйлар ҳам, ҳурофий азалар ҳам барҳам топмаганинг тоғат ачинарли ҳолдир.

Унинг қисқача мазмуни қуйидагича: отонасиз ёш йигит амакисининг қистови остида ўз уйини гаровга бериб, катта қарз олиб, дабдабали тўй қиласи. Бироқ тўйдан кейин қарзини тўлай олмайди ва натижада уйини қўлдан бой беради. Бор умидини йўқотган ёш оипа ўз жонига қасд этиди. Бу фожиавий драмада камарх тўйни тавсия қилган элликбоши ва шоҳона тўй талаб қилган қайноти Файзизоб ҳамда имом ўртасида шундай бир баҳс юзага келади:

"Элликбоши: Шариатни мустафода шундоқни, куёв тарафидин қизга маҳр таънламоқ, сўнгра бир коса сув билан никоҳламоқ. Муҳаммад алайҳиссалом ўиғитдан пул олғил, палак, гулкўрла, дорпӯш, тумор, кўлтуктумор қилғил, ўиғит қарздор бўлуп қолса ҳам маили, дейдиларму? Ҳозирда биз туркестонликлардин бошқа жумла мусулмонлар, хусусан Макка, Мадина, Истамбуллар юқоридаги айтканимдек қилиб қизни эрга берадурлар, кўёвдан оқча сўрамоқни номусулмонлик деб биладурлар ва бизлардек исроф қилмайдилар. (Домла-га қараб) Таксир, сиз ҳам топлиби улумсиз, Ҳудо ва расулимизнинг бўйруклари шундоқ эмасми? Ва ба кишининг сўранглари шариатдан ташқари эмасми?

Домла-имом: Ҳар жойни мусулмонларининг бир расми таъсисати бўлдади:

Элликбоши: Ҳар жойни мусулмонларининг расмлари эмас. Бошқа вилоят мусулмонлари шариатка мувофиқ расм билан қиладурлар. Аммо бизлар шариатка тескари ҳоҳилият замонидан қолгани бидъатни қилимади.

Файзизоб: Агарда бизлар шариатка мувофиқ қизимизни эрга берсак, ҳалқ бизни айб қилиб куладилар, мунга нима дейсиз, бизни ҳалқга кулаги бўлганимиз яхшиши?

Элликбоши: Ҳалқ шариатни масҳара қилидиларми? Сиз мени айтканимдек қилиб беринганда, ҳалқ сиздан кулса, шариат бўйрганинг килим дессангиз, ҳеч ким ҳеч нима дейёлмайдир, агар айб қилса, гуноҳкор бўладур" (Ризаев, "Жадид драмаси", 1997: 183-184).

Абдулла Қодирийнинг исрофгарчиликларга тўла тўйларига нисбатан танқидий муносабати кўра кўпроқ никоҳ тўйи, суннат тўйи, жаноза маросимларида иштирок этишар эди. Бу чуқур илдиз отган" маросимларга қарши курашиш коммунистларнинг асосий вазифаларидан бири бўлган.

1960-йилларнинг иккичи яънида яримда ҳам совет усулида никоҳ маросимини ўтказишни маъқул кўрувчилар сони из эмас эди. Уларнинг фикрича, никоҳ аслида диний эмас, миллӣ маросим саналган. Ёш жуфтуклар орасида оипа азоллари ва қавми-қариндошлар раъйига қарши бора олмай миллий ва диний маросимга рози бўлувчилари ҳам учраб турган. 1991 йилга келиб Тошкентдек шахри азимда "тўйхона"лар ҳам топлилар олди.

Қайта қуриш даврида совет ҳукуматининг динга қарши сиёсатига барҳам берилгач, Ўрта Осиёда ислоҳ қайтадан жонланда бошлади ва бу билан бирга таъсисати жон кирди. Бунинг ортида бозор иқтисодиётининг таъсири борлигига ҳеч шубҳа ўйқ. Биз биринчи қисмда таълил этганимиздек, тўйлар қарши сарф-ҳаракатларига бўлса, аҳолининг ҳам шунчаликни вавсасаси кучая борар эди.

Умуман олганда, тўй ҳар бир даврнинг ўзига хос жиҳатларини кўрсатиб беради. Тўй ҳар қандай танқидларга учраса ҳам, сабит турда олишга муввафқ бўлганини кузатиши мумкин. Охирги йилларда Туркистон заминидаги динга қайтиши билан бирга ичкиликсиз, аёл ва эркаклар алоҳидаги ўзатилган "исломий тўйлар" хам майдонга келди. Б

МИЛЛАТ ФИДОЙИЛАРИ

Тарих – кимга ғалаба нашидасини тортиқ қилиб, яна қимларга маглубият аламларни тоттирган жанг жадаллар; тарих – жон берил, жон олишлар, ўзлик учун кечилган марданавор йўл, журъату жасорат; тарих – дарс, сабоқ ва таассуфки... зўрлик ва хўрлик кўзгуси ҳамдир. Кўплаб репрессив режимлар ўз максадларига эришиш учун айбизиз инсонлар устидан турли тухмату бўхтонлар ёғдидириб, уларни қийноқ билан “айбига икрор” бўлишига мажбурлаганига тарихнинг ўзи гувоҳ. Айниқса, 1937-1938 йиллар қатағони даврида бундай ҳолатлар кенг тарқалган эди.

Х

Ноҳақ ҳисбага олинган фуқароларни руҳан ҳам жисмонан синдириш учун вахшийларча азобга солиб, тирноклари ва тишларини суғуриб, бошидан қайнок сув қўйиб қийнаб, кўзи олдида норасидаларини хўрлаб, охир-оқибат, бу азоблардан тезроқ кутулиш учун ҳам ўзига қўйилган соҳта айблоларни тан олишга мажбур қилинган.

Бу усульнинг энг фожиали жиҳати шундаки, қийноқлар остида имзоланган ҳужжатлар асосида минглаб бегунонлар қатъ этилган ёки Худо қарғаган жойларга сургун қилинган.

Машхур санҳа асари бош қахрамони ўз ёзуқидан ўқиниб: “Эзиз тақдир экан, қайдин билимиз, азизим, дунёга бевақт келимиз!” деб хитоб қилади. Пешонасига ана шундай кора кисмат билтилган қахрамонимиз Абдукарим Абдуваҳбӯйханаев 1894 йил Марғилон шаҳрида “бевакт” дунёга келган эди. Абдукаримнинг отаси миштеруви уста ўтган. У Абдукарим хали иккى ёшга тўлиб-тўлмай вазифа этиб, гўдак катта бувисининг кўлида қолади. Болакай эсини танингач, бошлангич таълимни Марғилон шаҳридаги ўзбек мактабларда олади. У иш фаолиятини 1916 йили хисобчиликдан бошлаб, Марғилон район икроия комитети раиси (1927-1928) лавозимига-

ча кўтарилиган. Абдукарим Абдуваҳбӯйханаев Қўйон мухториятининг аъзоси, аксилинишибий “Шўром испом” ва “Миллий иттиҳод” ташкилотларининг фоалларидан бўлган.

Қаҳрамонимиз 1936-1937 йиллари ўз хонадонида “аксилин-қилишибий” гурухларининг бир неча кенгашларини ўтказиш учун шарт-шароитлар яраттиб берган” – лида айбланди. Кейинчалик бу кенгашларда “Миллий иттиҳод” ташкилотининг Қўйон, Марғилон, Фарғона ва бошқа филиаллари раҳбарлари қатнашганига каби вожҳларни ташкилотларига сургун қилинган.

1938 йил 14 октябрь Тошкентда СССР Олий суди ҳарбий коллегияси сайдер сессиясида тузилган актга кўра, 36 нафар маҳбус отувга хўм этилган ва бу рўйхатда Абдукарим Абдуваҳбӯйханаев оиласини ҳам четлаб ўтмади.

Сталин вафотидан кейин, айниқса 1950 йилларнинг охирни ва 1960 йилларда қатағон қурбонларини “оқлаш” кампанияси бошландиган, бу жараён кўпчилик жадидларнинг фарзандлари, яқинларига умид бағишлигарди. Улар ноҳақ қамалиб, курбон бўлиб кетган яқинларининг номини реабилитация қилиш учун СССР прокуратуроси, КГБ ва бошқа органларга ариза билан мурожаат этган.

Жумладан, Абдукарим Абдуваҳбӯйханаевнинг оиласи кўпинча “ҳалқ душманларининг хотини” ёки “болоси” деган тамға билан эл-юртдан ажратилиб яккалангани етмаганидек, таълим олиш, иш топиш, ҳатто оддий фуқаролик хўкукларидан фойдаланишда жиддий муаммоларга дуч келган. Айрим ҳолларда қамалган жадидларнинг оиласи пари ўйн ва мулкидан айринган, Шимолга жўнатилган. Онамиз ҳам, биз ҳам оиласи каттамалар бозилари Сибир ёки Марқазий

Осиёнинг чекка ҳудудларига сургун қилинган. Фарзандлари отонасиш қолиб, етимхонага топширилган ёки ёлғизкўл оналар жигарбандларини бокишига қурби етмай “дётдом”га топширишга мажбур бўлган. Табиийи, бу синовлар Абдукарим Абдуваҳбӯйханаев оиласини ҳам четлаб ўтмади.

...Биз отамизнинг ишини кўриб чиқини сурб, қайта-қайта ариза ёздик, аммо жавоб бўлмади. Ҳаммамиз ҳамон аксилин-қилишибчиниң қизи деган татманинг ҳис қилмоқдамиз ва бизнинг иш, ижтимоий фаолиятишимиз маълум даражада чекланган.

Бундан ташқари, 19 йил давомида бизни кўпинча шубҳа остига олишид. Бу маълум даражада бизнинг эрларимизга ҳам таъсир қилди, улар ҳам вакти-вакти билан қораланди.

Отамизнинг ишини синчилаб ўрганиб, агар у тирик бўлса, реабилитация қилиб, оиласизга қайтаршишигизни, агар у ўлган бўлса, унинг шарафли исмини тиклаб беришишигизни сўраймиз.

Маълумдаги, 1937-1938 йилларда Ўзбекистонда “ҳалқ душмани” деб отилган, узок муддатга қамоқ жаёсига тортилган ёки ГУЛАГ лагерларига сургун қилинган кишилар номини оқлашда Ўзбекистоннинг икки буюк давлат арбоби

эмасмиз ва, албаттa, ўша пайтда биз отамизга қарши очилган жиноят ишини ҳал қилиш учун адолатли терғов қилинишига эриша олмадик.

Бизга етиб келган маълумотлардан маълумки, Марқазий Комитетнинг собиқ котиби Икромов ва Мўътабархон олимизинг турмуш ўртуғи Тошкент шаҳар комитетининг собиқ котиби Болтабеевларнинг хибса олиниши муносабат билан отамиз ҳам ҳисбага олинган. Бизга қисман маълумки, отамизга терғов органлари томонидан олдиндан тайёрлаб қўйилган маълумотларга мажбурлан имзо қўйдириб, ноқонуйи терғов усуллари кўлланан. Қамоқдатига пайтида учрашганимизда отамдан бир нечта эслатма олдик. Охирги эслатмаларида отам ҳеч качон қилимаган ишини имзолашга мажбур килинаётгани ва терғов ҳаракатларига ортиқ чидай олмаслигини ёзган. Балки бунга чидай олмай имзо чеккандир.

...Биз отамизнинг ишини кўриб чиқини сурб, қайта-қайта ариза ёздик, аммо жавоб бўлмади. Ҳаммамиз ҳамон аксилин-қилишибчиниң қизи деган татманинг ҳис қилмоқдамиз ва бизнинг иш, ижтимоий фаолиятишимиз маълум даражада чекланган.

Бундан ташқари, 19 йил давомида бизни кўпинча шубҳа остига олишид. Бу маълум даражада бизнинг эрларимизга ҳам таъсир қилди, улар ҳам вакти-вакти билан қораланди.

Отамизнинг ишини синчилаб ўрганиб, агар у тирик бўлса, реабилитация қилиб, оиласизга қайтаршишигизни, агар у ўлган бўлса, унинг шарафли исмини тиклаб беришишигизни сўраймиз.

Маълумдаги, 1937-1938 йилларда Ўзбекистонда “ҳалқ душмани” деб отилган, узок муддатга қамоқ жаёсига тортилган ёки ГУЛАГ лагерларига сургун қилинган кишилар номини оқлашда Ўзбекистоннинг икки буюк давлат арбоби

– илк ўзбек сиёsatчиларидан Нуриддин Муҳиддинов ва академик Ҳадиҷа Сулаймоновнинг хизматлари бекиёс. Айнан уларнинг саъи-харакати билан Совет Итифоқи республикалари орасида мустабид советларнинг қатагон сиёсати ва унинг оқибатларини тутагиши, қатагон қилинганларни реабилитация қилиш борасида пешқадамлик бизда бўлган.

Нуриддин Муҳиддинов академик Ҳадиҷа Сулаймоновна ҳақида шундай дейди: “Москваға бориб, бош прокурор Роман Руденко-нинг кабинетидаги ўтирганимизда, унинг мувони ва иккى ходим папкаларини кўтариб киришида пеш мухоммад бошланди.

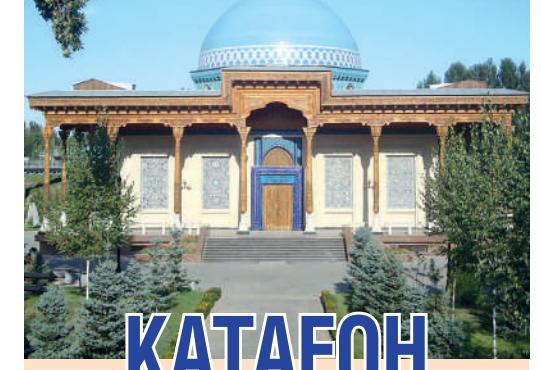
Мени заеклантириган ва фархлантириган нарса шу бўлдики, уларнинг ҳар бир саволига жавоб қайтаршида, хужжатларга баҳо беришида ёки уларнинг гумон қилган жойларини тушинтиришида Ҳадиҷа Ҳўзининг олимлиги, донолиги, конунларни яхши билиши ва мустаҳкам иродасини кўрсатди. Узоқ Андижондан чиқкан бир ўзбек қизи шундай машҳур прокурорни ҳам, унинг масъул ходимларини ҳам қойил қолдилди.

Уша ўшлари Ўзбекистонда 40 мингга яқин “ҳалқ душмани” деб отилган ёки узок муддатда сургун қилинган кишиларни оқлашади. Бу тарихи ишга Ҳадиҷа Сулаймонова ўзига хос ҳисса кўшиди.

Абдукарим Абдуваҳбӯйханаев турли бўхтонлар билан қатағонга учраган ва кейинчалик оқланган ўша 40 минг кишидан бирни эди. Унинг шарафли номи, кечикиб бўлса-да, айбисизлар рўйхатидаги тикланди. Аммо... миллатнинг жувонмарг ойдинлари, уларнинг жаҳрийда жигарларининг завоили ва уволи каттол совет тузумининг бўйинда абадий тавқи лаънат бўлиб қолди.

Рустамбек ШАМСУТДИНОВ,
тарих фанлари доктори,
профессор

ХОТИРА АЗИЗ

ҚАТАҒОН

ҚУРБОНЛАРИ

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда).

Мўминжон Ҳакимов – 1896 йили Андижон шаҳрида туғилган. Жамғарма кассасидага газнани булиб ишлаган. 1929 йил 6 ноъбрда қамоқка олинган. Намангандаги “Миллий истиқлол” ташкилоти аъзоси эслатма олдик. Охирги эслатмаларида отам ҳеч кочон қилимаган ишини имзолашга мажбур килинаётгани ва терғов ҳаракатларига ортиқ чидай олмаслигини ёзган. Балки бунга чидай олмай имзо чеккандир.

Жалол Саъдиев – 1901 йили Андижон шаҳрида туғилган. 1929 йил 8 ноъбрда Намангандаги “Миллий истиқлол” ташкилоти аъзоси эканлиги учун ОГПУ ходимлари томонидан ҳисбага олинган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 4-, 11-бандлари билан айбланиб, 10 йил концлагерга ҳукм этилган. 1989 йил 30 марта реабилитация қилинган.

Сайфи Камолов – 1891 йили Андижон шаҳрида туғилган. 1929 йил 8 ноъбрда Намангандаги “Миллий истиқлол” ташкилоти аъзоси эканлиги учун ОГПУ ходимлари томонидан ҳисбага олинган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 4-, 11-бандлари билан айбланиб, 5 йил концлагерга ҳукм этилган. 1989 йил 31 марта реабилитация қилинган.

Исмоил қори Отабоев – 1893 йили Наманган шаҳрида туғилган. 1930 йил 5 ноъбрда ОГПУ томонидан қамоқка олинган. “Миллий истиқлол” ташкилотининг Наманган филиали аъзоси бўлган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 4-, 11-бандлари билан айбланиб, 5 йилга концлагерга юборилган. 1989 йил 30 марта реабилитация қилинган.

Абдулла ҳожи Ғофуров – 1884 йили Андижон шаҳрида туғилган. 1929 йил 6 ноъбрда “Миллий истиқлол” ташкилотига аъзо бўлган. Босмачилик ҳаракатини кўллаб-куватлабланганида, босмачиларга пул билан ёрдам беришада, йиғилган маблагларни босмачиларга ўзининг танишлари орқали етказиш билан шугулланганида айбдор деб топилган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 2-, 4-бандлари билан айбланиб, 5 йилга концлагерга ҳукм этилган. 1989 йил 30 марта реабилитация қилинган.

Ширмон қори Тошматов – 1900 йили Андижон шаҳрида туғилган. “Ўзбексавдо”да ишлаган. 1931 йил 17 январида ҳисбага олинган. Сайфи Камоловнинг тақлифи билан “Миллий истиқлол” ташкилотининг Андижон филиали аъзо бўлган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 4-, 11-бандлари билан айбланиб, 10 йил концлагерга ҳукм этилган. 1989 йил 30 апрелда реабилитация қилинган.

Усмон Акромий – 1903 йили Наманганда туғилган. Самарқанд шаҳрида “Қўзил Ўзбекистон” газетаси адабий ходими бўлган. 1929 йил 11 декабрда ОГПУ ходимлари томонидан “Миллий истиқлол”нинг Наманган филиали котиби бўлган, янги аъзоларни ташкилотга жалб қилинган учун ҳисбага олинган. ОГПУнинг 1931 йил 25 апрелдаги қарори билан РСФСР Жиноят кодексининг 58-моддаси 4-, 10-бандлари билан айбланиб, 10 йил концлагерга ҳукм этилган. 1989 йил 29 марта реабилитация қилинган.

Азизбек МАҲКАМОВ,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори,
Нигораҳон АКБАРОВА,
музей илмий ходимаси.
(Давоми келгуси сонда).

МИЛЛИЙ БРЕНДГА
АЙЛАНГАН ВОРИСЛИК

бала кўринишдан саноат даражасига кўтариши. Айниқса, сўнгги ўйилликда миллий ҳунармандчилик соҳасига катта эътибор қараттиларча азобатни, уларга шарт-шароитлар яраттилди. Берилгани, “устоз-шогирдлик

